

hogy néhány év múlva akár részletesebb, akár újabb anyagokat, kutatási eredményeket feltáró könyv jelenik meg Bartók Béláról, pillanatnyilag azonban feltétlenül ez a két kötetben megjelent munka az, mely századunk zenei büszkeségét méltó helyre állítja.

Ezért örülhetünk a „Gondolat” kiadó segítségének, hogy két kötetben, mintegy 700 oldalon, sok fényképpel megjelentette Újfalussy József kitűnő és a maga nemében egyedülálló Bartók-élet-

rajzát. Az azonban már kissé elszomorító, hogy Bartók Béla életrajza Magyarországon mindössze 3700 példányban jelenik meg -- mint azt az ismertető közli. Reméihetően még több kiadást fog megérni ez a könyv. Ezt követeli tőlünk a magyar és az egyetemes zenei élet egyik legnagyobb géniusza, Bartók Béla iránti tiszteletünk.

VIRÁG LÁSZLÓ

Nemes György:

Egyetlen pillanat

Az 1965. évi könyvhétre jelentette meg a Magvető kiadó Nemes György regényét, az „Egyetlen pillanat”-ot.

Ezt aényt nem előzte meg kiemelt reklámozás, nem is követte szenvedélyes vita. Néhány recenzió, vagy kritika íródott róla, s ezek egyértelműen dicsérik, az utóbbi évek egyik igen jelentős eredményeként könyvelik el. S valóban az is! Nem tartozik a robbanó hatású alkotások közé. Nincs benne semmi szokatlan, megdöbbentő kuriózum, de elolvasás után nem hagyja nyugton az embert, Egy-egy mozzanata, gondolata állandóan visszatér, s egyértelmű állásfoglalásra kényszerít. Nem lehet szabadulni a könyvtől addig, míg a felvetett problémákra meg nem adjuk a határozott választ — önmagunk számára.

A „fülszóveg” vallomása első pillantásra sokszor megírt, szokványos történetet sejtet, de a hangsúlyozott őszinteség, a nem „utólag mindent bölcsen

magyarázó” írói szándék az együttalkotás izgalmát igéri az olvasónak. Magával hívja felnőtteket az őszinte önvizsgálat gyötrelmes útjára, s inti a mai 20—30 éveseket a gondolkodásra, felelősségre.

A történet: Papp Péter 48 éves újságíró, a Párizs közelében történt repülőgép szerencsétlenség áldozata lett. A zuhanás néhány másodpercében, az élet és halál mezsgyéjén adatot egyetlen pillanatban „emlékezése mély vizéből felbukkan mindaz, ami fennmaradt az idő szűrőjén”: egy közéleti érdeklődésű és telítettségu ember hite, csalódása, sikerei, kudarcai, örömei, szenvedései, nemzedékének megpróbáltatásai és küzdelmeinek csodálatos eredményei.

A történet bonyolítása, de inkább a történés során felvetett problémák bizonyítják, hogy az író nemcsak átélte azt a kort, hanem tevékenyen benne élt a közéletben.

A jó újságírói erények érvényesülnek abban a törekvésben, mely mindennek az okát keresi. Nem a kiélezett és rendkívüli helyzetek, egyesek számára hatásosnak ígérkező csoportosítása, hanem az emberformáló hétköznapi társadalmi, politikai és magánéleti problémáinak mértéktartó — az erkölcsi, magatartási normák és formák alakulásának okát feltáró — ábrázolása a regény egyik legnagyobb erénye.

A cselekmény során olyan etikai megoldások és konfliktusok bontakoznak ki, amelyek közéletünk néhány ma is meglévő jelenségére, azok forrására irányítják a figyelmet.

Ezek közül kiemelhető a kispolgáriság és közéletiség, aktivitás és sanda szemlélődés, a fiatalság és idősebb nemzedék ellentétpárja.

A főhős, Papp Péter megalázott és küzdelmes fiatalság után jut el a felszabaduláshoz. Emberhez méltónak látja a célt, amiért milliók fogtak szerszágot, fegyvert, tollat. Képességeivel ő is gyorsítani akarja a folyamatot, segíteni az embereket, hogy minél többen eljussanak a feladatok és a cél öntudatos vállalásáig. Ami környezetében jónéhány helyzetkedő számára csak az érvényesülés, a fennmaradás és egyre feljebbjutás lehetősége, az Papp Péternek élete értelme. Tiszta szándékkal, a cél nagyszerűségébe vetett hittel végzi munkáját.

Elhallgatásai, hibái — a kor hibái.

Az író nem magyarázza és nem menteti ezekért hősét, a tények — tények. De feltétlen figyelemre méltó az ábrázolt magatartás: a közösséggért cselekvő ember elfojthatatlan aktivitása. Ez a jellemvonássá vált aktivitás, pontosabban a becsületos közéleti tevékenység védheti meg az embert a retrográd, közösségellenes, önző vonások kialakulásától és megerősödésétől, ami az egyén számára is veszélyes és káros, mert képtelenné tesz a valóság

felfogására, elemzésére, mert feszültséget teremt az egyén és a társadalom között, negatív közérzetet, nyugtalanságot eredményez.

Társadalmi és közéletünk tendenciáit figyelve, feltétlenül elgondolkoztató ez a mondanivaló.

Igen, de a tevékenység magában rejti a hibák, a közösség érdekeit sértő tettek elkövetésének lehetőségét is, vetetik ellen az óvatosak ma is, és a regényben is.

A mű másik nagy értéke ennek a látszólagosan logikus érvelésnek művészi cáfolata. Annak megértése, hogy bizonyos hibák csak adott feltételek között követhetők el, s hogy ne ismétlődjenek, egyik fontos feltétel a társadalmi, közéleti aktivitás egyre erőteljesebb kibontakozása.

Az alkotó aktivitás általánossá tétele igénye társadalmunknak is és érdeke az egyénnek is.

A kétféle magatartás kétféle embert szül: a XX. század modern, a világban eligazodó, helyét megtaláló boldog emberét, illetve a múltban élő túlhaladott kicsinyes vágyak varázsával telített önző, a világot nem értő, harmóniára képtelent. A kétféle magatartás törvényszerű etikai következménye — kétféle emberség. Számunkra ebből a szempontból is fontos az alkotó aktivitás.

Az utóbbi években irodalmunkban is hangot kapott a hatalom és erkölcs egymást kizáró kategóriaként való felfogása és ábrázolása.

Nem feladatunk most ennek a problémának elemzése, csupán egyetlen döntő mozzanatra utalunk: olyan társadalmi körülmények között, mikor milliókat kell alkalmassá tenni arra, hogy élni tudjanak a hatalommal, a probléma más értelmet nyer. Addig van lehetőség a hatalommal való erkölcsstelen visszaélésre, míg a közösség nagy többsége nem akar, vagy nem képes élni vele.

A mű főhősének sorsa, csalódásai, mellőzései, az elszenvedett igazságtalanságok meggyőzően példázzák ezt.

A regény cselekménye 1963-ig kíséri a főhős útját. Az írónak számolnia kell a felszabadulás óta felnőtt nemzedékkel, mely az apák örökébe lép, s megvan benne a szándék, hogy feladatait tisztességesen oldja meg. Társadalmunk belé oltotta az igényesség és bírálatszellemét, éppen ezért hajlamos arra, hogy egyoldalú szigorúsággal ítélje meg az előtte járókat.

Papp Péterről mondja a fia: „Nem fogom meghajlítani a gerincemet, és meggyőződésem, hogy a mi nemzedékünk nem lesz olyan puhány, olyan csúszó-mászó, olyan hajlottgerincű, mint apa meg az ő nemzedéke volt.”

„Próbálok megérteni őket. — Lehet, hogy csak szerencse, mindegy, de én nem sározódtam be és az én nemzedékem se, és nem is fog besározódni. Ezért akarva-akaratlan lenézem apámat és az ő nemzedékét.”

Fiatalságunk gondolkodó rétegében tapasztalhatunk ilyenfajta kategorikus elmarasztalást. Más kérdés az, hogy miért csak a hibákat, tévedéseket tartják számon, s miért csak azok alapján általánosítanak. Annak ellenére, hogy a fent idézett állásfoglalás, a szigorú elhatárolás kifejezi, a munka, a hivatás, társadalmi tevékenység fele-

lősségteljes felfogását, mégis intenünk kell fiataljainkat a differenciált ítéletalkotásra. A nemzedékek viszonyának antidialektikus felfogása meghamisítja a valóságot, elferdíti az igazságot.

A mai felnőttek erőfeszítései tették lehetővé fiataljaink számára, hogy magasra tegyék az igényesség mércéjét és biztonságosan, sokoldalúan készüljenek fel a szocialista közösségi élet gyakorlatára.

Nemcsak a felvetett elvi, etikai problémák jelentősek ebben a regényben, hanem azok művészi ábrázolása is. Elkerül minden olcsó, hatásvadász megfogalmazást, s éppen ezért olyan atmoszférát tud teremteni, amely átéleti, vagy újraéletli az olvasóval a történelmet. Vonzó líraiság fűti át minden fejezetét, feltárja az ábrázolt magatartás szép humánumát.

A „Hérics” című fejezetben, mintegy ellentétülként közölt részletek Kún Zoltán naplójából remek stílusban ábrázolják a „politikailag makulátlanok” kétes emberségét, eszmei értéktelenségét, a közösséget semmibevevő alapállását.

Örömünkre szolgál, hogy irodalmunk eszmei és művészi szempontból egyaránt ilyen értékes művel gazdagodott.

CSÍK PÁL